

PÁZSITFÜVEK CSALÁDIA

A GYEPALKOTÓ NÖVÉNYEK

takarmányozási szempontú értékelése

Szerző: Dr. Tasi Julianna
(egyetemi docens, SZIE ÁTTI, Tasi.Julianna@mkk.szie.hu)

A gyepgazdálkodási ismeretekről szóló sorozat sikere arra ösztönözte a lap szerkesztőit, hogy folytatódjon a témával kapcsolatos cikkek sora.

Az új évadban olyan témákat veszünk elő, amelyekről eddig nem esett szó, vagy csak érintettük más témák kapcsán. Elsőként a *gyepalkotó növénycsoportokat elemezzük*, kezdve a legfontosabb növénycsaláddal, a pázsitfűfélékkel.

A természetben kialakult gyeptársulások a kérődzők és lovak takarmányozása szempontjából akkor tekinthetők optimális összetételűnek, ha a talajt legalább 50-60%-ban az állatok számára ehető pázsitfűvek, 20%-ban pillangósvirágúak és legfeljebb 20%-ban egyéb vadvirágok borítják. Utóbbiak nem lehetnek mérgezők és szúrósak, hanem inkább gyógyhatású hatóanyagokat tartalmazó gyógynövények. Takarmányértéke csak az állatok számára ehető, betegséget nem okozó növényeknek van, beltartalma (fehérje, rost, stb.) viszont valamennyi növénynek, ezért a laboratóriumi vizsgálati eredmények fajgazdag gyepminta esetén nem a valós takarmányozási értéket mutatják meg. A helyes megítéléshez szükséges a növényismeret és a termésbecslés „tudománya”, hogy meg tudjuk becsülni, hány százalékot tesznek ki a gyeppen a takarmányérték nélküli növények. Ezek levonása után kapjuk meg a gyeppel való értéket. A termésbecslési módszerekről egy későbbi alkalommal fogok írni. Először áttekintjük a takar-

mányértékkel rendelkező gyepalkotókat, azok közül is elsőként a fűféléket.

A takarmányértékkel bíró pázsitfűfélék között megkülönböztetünk első- és másodrendű fűveket. Az elsőrendű fűvek termésmennyisége telepítésre is alkalmassá (gazdaságossá) teszi azokat, tápanyagtartalmuk miatt minőségük jó, és az állatok megeszik. A másodrendű fűvek (apró csenkeszek) ugyanilyenek, kivéve a kisebb termésmennyiséget. Emiatt az ide tartozó fajokat gyeptelepítésre nem használjuk. A gyepgazdálkodás folyamatát úgy kell megszervezni és irányítani, hogy az elsőrendű fűvek uralkodjanak a gyeppen. Vannak azonban olyan termőhelyek (szikes vagy sekély termőrétegű gyepek), amelyekben a másodrendű fűvek dominálnak. Ezek az apró csenkeszes puszták (pl. Hortobágy). Az ilyen gyepek átalakítására nem kell, nem szabad törekedni. Többnyire védett területeken találhatók. Hasznosításuk jó legelőképeségű, edzett, lassúbb fejlődésű, az ilyen gyepek legelése során létrejött őshonos magyar állatfajokkal és -fajtákkal oldható meg, úgymint magyar szürke marha, bivaly-, ló-, juhajták (racka, cigája).

A bokrosodás alapján az elsőrendű fűvek között talá-
lunk tarackos fajokat, melyek hosszú élettartamúak, és terjedésük folytán egyenletes, zárt gyeppé képez-

nek, valamint lazabokrúakat. Utóbbiakra 3-6 éves élettartam jellemző és többnyire buckásodó gyepet képeznek önmagukban. A tömötbokrú fűvek bokrosodási csomója a talajfelszínen található, ezért az ilyen fajok szorosabb térállásban képezik az oldalhajtásaikat a bokrosodás során. A legfontosabb elsőrendű pázsitfűvek lazabokrúak és tarackosok. Legfontosabb tulajdonságaikat az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat: Az elsőrendű pázsitfűvek jellemzői

Tulajdonság	Lazabokrúak	Tarackosok
Kelés és kezdeti fejlődés	gyors	lassú
Elyomókészség	erőteljes	gyenge
Élettartam	4-6 év*	8-10 év
Teljes termőképesség elérése	telepítést követő évben	telepítés utáni 2-3. évben

* Néhány agresszív fajuk 2-3 év után erősen megritkul, az olaszperje 2 évig él, de egyéves változata is van

A legeltetés türe alapján két csoportot különböztetünk meg, az alj- és szálfűveket. A természetes gyep hasznosításában döntő szerep jut a legeltetésnek, ezért a legeltetést, az állandó taposást, rágást jól tűrő aljfüveknek nagy jelentősége van. Kedvező, ha a pázsitfű-borítottságon belül az aljfüvek aránya az ilyen

hatásoknak kitett legelőkön (pl. szabad legeltetési mód) legalább 60%. A szálfűvek ugyanis az aljfüvekkel szemben kevesebb tölével fejlesztenek, és inkább kaszálásra valók. Mindkét csoportban található a bokrosodás szempontjából lazabokrúakat és tarackosokat. Mind a tarackos, mind a lazabokrú fűvek között vannak a másik szempont alapján aljfüvek is, szálfűvek is. A tömötbokrúak mind jól tűrik a legeltetést.

A 2. táblázatból látszik, hogy a természetben előforduló gyakoribb, társulásalkotó fűvek a különböző szempontok alapján hová tartoznak. Ennek alapján mindegyik faj legfontosabb tulajdonságai megállapíthatók. A táblázatban a fajok vízigénye/víztürése is olvasható.

2. táblázat: A fontosabb pázsitfűfajok vízigénye és hasznosíthatósága

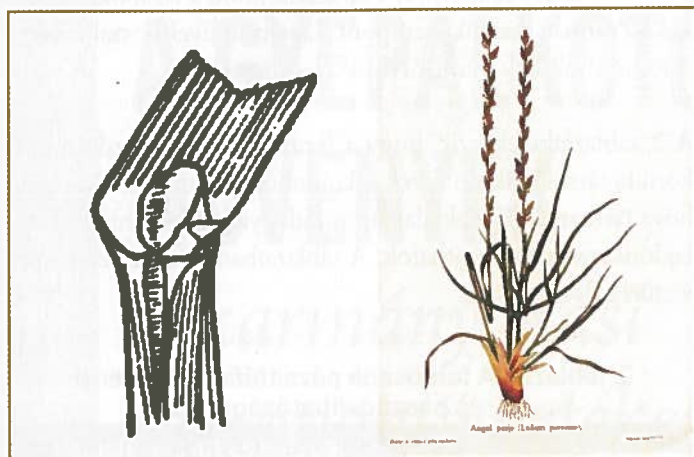
vízigény/víztürés kategória	bokrosodás alapján	legeltetés türe alapján	
		aljfüvek	szálfűvek
száraz	lazabokrúak	taréjos búzafű**	csomós ebír***
		sziki méz pászsit	nádképi csenkesz*
	tarackosok	vörös csenkesz**	magyar rozsnok***
		keskenylevelű réti perje**	
üde	lazabokrúak	angolperje***	réti csenkesz***
			nádas csenkesz*
			franciaperje
			aranyzab
	tarackosok	széleslevelű réti perje***	olaszperje
nedves	lazabokrúak		nádképi csenkesz*
			réti komócsin***
	tarackosok	tarackos tippan***	zöld pántlikafű*
			sovány perje
			hernyópászit
			réti ecsetpászit
vizenyős	tarackosok	tarackos tippan***	zöld pántlikafű*
			sovány perje
			hernyópászit

Jelmagyarázat: * húsmarhalegelők telepítésére alkalmas, ** húsmarha- és juhlegelőik telepítésére alkalmas, *** tejelő tehének legelőjébe is alkalmas fajok. Közülük a szálfűvek silózásra is megfelelnek. A jelöletlen fajok magja nem szerethető be, nincs vetőmagtermesztésük. Az olaszperje csak rövid életű gyepes vetésforgók telepítésére való.

A fontosabb pázsitfűvek jellemzése, a lazabokrú alfűvek

ANGOLPERJE

Latin neve: *Lolium perenne* L.

A kurtaperjeként is ismert évelő fű 2-3 évig alkot tömött, taposásálló gyepet. Magaszár képződését legeltetéssel vagy kaszálással rendszeresen megakadályozva elérhető, hogy 4-5 évig zárt maradjon. Erős gyökérzete van, többé-kevésbé fagyérzékeny. Magyarországon üde fekvésű taposott gyepekben fordul elő, megtalálható útmenti, taposott gyomtársulásokban is. Utóbbi helyeken magpergéssel tartósan fenntartja magát. Parkok és más díszpázsitok, sportgyepek gyakran használt alkotója. Állandóan maghozásra törekszik. Gyors kezdeti fejlődése révén versenyképes a tavasszal kelő gyomokkal szemben, ezért a tavaszi telepítés sikerének esélyét növeli, ha van a keverékben. Az első évben, tavaszi telepítéskor nem hoz magaszárat, a második évtől durva magaszárat fejleszt, és kevés levelet hajt. A tövek kiöregedésével ritkás, zombékos jellegű gyeppé alakul ki.

Akkor ad jó minőségű termést, ha nem engedjük előregedni, időben hasznosítjuk. Az állatok általában szívesen legelik addig, amíg nem fejleszt ki rostban gazdag magaszárait. Telepítése minden olyan helyen javasolható, ahol rövid idő alatt meg kell kötni a talajt. Keverékekben arányának meghatározásakor óvatosan kell eljárni. Gyors csírázása, kezdeti fejlődése és elnyomóképessége miatt a telepítési céltól függően 10-20%-os arányban alkalmazzuk, vagy nagyobb arány esetén a többi gyeppalotó magmennyiségét jelentősen megnövelve. Sík- és dombvidéki legelők és kaszálók telepítésére egyaránt alkalmas. Tej- és húshasznú szarvasmarhák és juhok takarmányellátását egyaránt jól szolgálhatja.

Különböző célra nemesített fajtái állandó tagjai a dísz- és sportgyep-keverékeknek.

TARÉJOS BÚZAFŰ

Latin neve: *Agropyron cristatum* Gaertn.

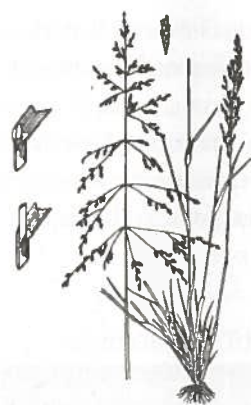
Jó szárazságtűrő képessége, fejlett, mélyre hatoló gyökérzete miatt a száraz fekvésű gyepek értékes lazabokrú alfűve. 10-15 évig kitart a legelőkben. A talaj iránt nem érzékeny, jól terem homokon, termőszíken egyaránt. A természetben főleg löszgyepekben található meg.

Telepítése elsősorban legelőkeverékekben javasolható. Nagyon sok oldalhajtást fejleszt, így zárt gyepet tud képezni. Előnyös tulajdonsága, hogy a rendszeres taposást és rágást jól bírja. Takarmányértéke is megfelelő, különösen akkor, ha szárbaszökkenése előtt legeltetjük. Késői legeltetés és kaszálás esetén rostosodott szára rosszul emészthető. Hasznosítását főleg húshasznú szarvasmarhákkal és juhokkal legeltetve javasoljuk.

SZIKI MÉZPÁZSIT

Latin neve: *Puccinellia distans* Jacq. Parl., *Puccinellia limosa* (Schur) Holmberg

Speciális termőhelyigényű fű, mely nagyon jól tűri a szárazságot. Értékes, mert olyan talajadottságok között ad legelhető fűmennyiséget, ahol más pázsitfűvek nem élnek meg. Ez a meszes, szódás szik, ahol helyenként a szóda kivirágzik. Az ilyen gyepeket általában juhokkal legeltetik, és az állatok jó kondícióban tudnak maradni a nagy szárazanyag-tartalmú, koncentrált tápanyagtartalmú sziki mézpázsitos gyepet legelve.

Jól alkalmazkodott az aszályhoz, vékony, drótszerű szárat és vékony, viaszos bevonatú, szárazságban összesodródó leveleket fejleszt. Színe szürkés, hamvaszöld.

Termőképessége a rossz adottságok között kicsi (fél-egy tonna széna), jobb ökológiai körülmények között magasabbra nő és többet terem. A természetes gyepekben, főleg szikes talajokon van nagy jelentősége. Az ilyen gyepeket nem szabad feltörni, nem tudnánk jobb minőségűt telepíteni és fenntartani. A sziki mézpázsit vezérvénnyű gyepeket juhokkal, esetleg szürke marhákkal legeltetjük.

A következő cikkben a lazabokrú szálfűvek és a tarackosok jellemzésére kerül majd sor.